บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาและปัญหา

กฎหมายอิสลามเป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับวิถีชีวิตที่อัลลอฮฺสุบหานะฮูวะตะอาลา[1] ทรงบัญญัติแก่มวลมนุษย์เพื่อนำมนุษย์สู่การเป็นศรัทธาชน และเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต อัลลอฮฺสุบหานะฮูวะตะอาลาทรงตรัสว่า :

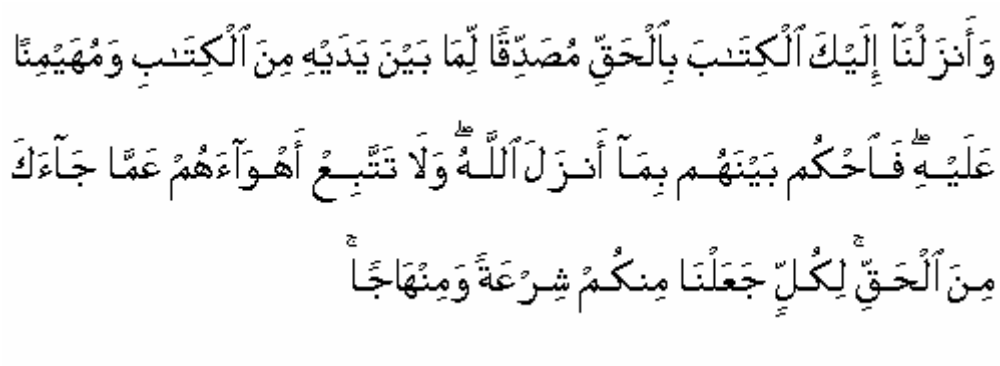
وَأَنزَلْنَآ إِلَيْكَ ٱلْكِتَٰبَ بِٱلْحَقِّ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ ٱلْكِتَٰبِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ ۖ فَٱحْكُم بَيْنَهُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ ۖ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَآءَهُمْ عَمَّا جَآءَكَ مِنَ ٱلْحَقِّ ۚ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا ۚ

ความว่า “ และเราได้ประทานคัมภีร์ลงมาแก่เจ้า (นบีมุหัมมัด) ด้วยความจริง เพื่อเป็นการยืนยันคัมภีร์ที่อยู่เบื้องหน้ามัน (ได้แก่คัมภีร์ เตารอฮฺ และอินญีล) และเพื่อเป็นการควบคุมคัมภีร์นั้น ดังนั้น เจ้าจงตัดสินระหว่างพวกเขา (พวกยิว) ด้วยสิ่งที่อัลลอฮฺทรงประทานลงมาเถิด(หมายถึงอัลกุรอาน) และจงอย่าปฏิบัติตามอารมณ์ใฝ่ต่ำของพวกเขา โดยการออกจากความจริงที่ได้มายังเจ้า สำหรับแต่ละประชาชาติในหมู่พวกเจ้านั้น เราได้ให้มีบทบัญญัติและแนวทางไว้ ”

(อัลมาอิดะฮฺ : ส่วนหนึ่งของอายะฮฺที่ 48)

---

[1] สุบหานะฮูวะตะอาลา เป็นวลีภาษาอาหรับแปลว่า มหาบริสุทธ์และความสูงส่งแด่พระองค์อัลลอฮฺ เป็นคำสร้อยสรรเสริญ ที่มุสลิมกล่าวต่อท้าย เมื่อกล่าวถึงนามอัลลอฮฺ ผู้เป็นพระเจ้าแห่งสากลโลก

ดังนั้นมุสลิมทุกคน รวมทั้งมุสลิมในประเทศไทยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประชาชาติมุสลิมทั่วไป จึงนำกฎหมายอิสลามมาปฏิบัติตลอดมาทุกยุคทุกสมัย และเนื่องจากกฎหมายอิสลามมีความสำคัญ ทำให้มุสลิมทุกคนรวมทั้งมุสลิมในประเทศไทยพยายามศึกษา เพื่อทำความเข้าใจและนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต

การศึกษากฎหมายอิสลาม มีมาตั้งแต่ยุคท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม[1] และยุคเศาหาบะฮฺ[2] เราะฎิยัลลอหุอันฮุม[3] จนถึงยุคปัจจุบัน เพื่อมุสลิมทุกคนจะได้เรียนรู้ถึงสิทธิและหน้าที่ต่างๆตลอดจนบทบัญญัติเกี่ยวกับศาสนา เพื่อนำมาจัดระบบสังคม (al-Zuhayli , 1989 : 18)

การศึกษากฎหมายอิสลามในห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา เริ่มมีมาพร้อมๆกับการเข้ามาของศาสนาอิสลาม คือตั้งแต่ปี ค.ศ. 1150 (Noordin Abdullah , 1998 :127)เนื่องจากการศึกษาไม่อาจแยกจากอิสลามได้ อิสลามเข้ามาในบริเวณนี้โดยพ่อค้าชาวอาหรับ ที่เข้ามาติดต่อค้าขาย(เสาวนีย์ จิตต์หมวด , 2535 : 375) การศึกษาอิสลามในบริเวณนี้ระยะเริ่มแรก เป็นการศึกษาแบบผสมผสานไม่เน้นสาขาวิชา กล่าวคือเป็นการแสดงธรรมตักเตือน ซักถามปัญหามากกว่าการสอนเชิงวิชาการกิจกรรมการศึกษาในยุคนี้จัดขึ้นในบ้านเรือน ต่อมาได้ย้ายไปสู่มัสยิด และไปสู่การจัดตั้งสถานศึกษา ซึ่งเรียกว่า**ปอเนาะ**[4]ในปี ค.ศ. 1593 (Noordin Abdullah , 1998 : 128)

ปอเนาะเป็นสถานศึกษาแรกในห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ได้จัดการศึกษาศาสนาอิสลาม รูปแบบการศึกษาของปอเนาะได้รับการพัฒนาจากการศึกษาในมัสยิด โดยจัดการศึกษาเป็นระบบมากขึ้น มีการแบ่งเวลาเรียนอย่างชัดเจน มีการกำหนดกฎระเบียบของสถานศึกษา เพื่อควบคุมความประพฤติของผู้เรียน การศึกษาในปอเนาะแบ่งระดับความรู้ด้วยตำราเรียน กล่าวคือ ผู้สอนหรือโต๊ะครูจะเลือกตำราที่เหมาะสมกับวัยและพื้นฐานของผู้เรียน การวัดและประเมินผลของปอเนาะนั้นผู้สอนจะประเมินระดับความรู้ของผู้เรียนแต่ผู้เดียว โดยการสังเกตจากการเรียน ผู้สำเร็จการศึกษาคือผู้ที่โต๊ะครูยอมรับหรืออนุญาตให้ทำการสอนผู้อื่น

---

[1] ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม เป็นวลีภาษาอาหรับแปลว่า ขอความโปรดปรานของอัลลอฮฺ และความสันติจงมีแด่นบีมุหัมมัด เป็นพรภาวนาที่มุสลิมกล่าวต่อท้ายเมื่อกล่าวถึงนามของท่าน

[2] เศาะหาบะฮฺ หมายถึง ศรัทธาชนที่พบท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมและเสียชีวิตขณะนับถือศาสนาอิสลาม (al-'Asqalani , 1986 : 6)

[3] เราะฎิยัลลอหุอันฮุม เป็นวลีภาษาอาหรับแปลว่า ขอให้อัลลอฮฺโปรดปรานและยอมรับพวกเขา เป็นพรภาวนาที่มุสลิมกล่าวต่อท้ายเมื่อกล่าวถึงนามของเศาะฮาบะฮฺ ตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป

[4] ปอเนาะ หมายถึง สถาบันการศึกษาเกี่ยวกับศาสนาอิสลามโดยเฉพาะ ไม่มีการสอนวิชาประเภทอื่นโดยมีเอกลักษณ์เฉพาะคือจัดสร้างกระท่อมหรือหอพัก เพื่ออยู่อาศัยและจัดอาหารรับ ประทานเอง (มาโนชญ์ บุญญานุวัตร , 2525 : 14)

การศึกษาในปอเนาะได้แบ่งการศึกษาเป็นรายวิชาเช่น วิชาอรรถาธิบายอัลกุรอาน หะดีษ เตาฮีด กฎหมายอิสลาม หลักภาษาอาหรับ ตะเศาวุฟ และวิชาบะลาเฆาะฮ์ ซึ่งสาขาวิชากฎหมายอิสลามเป็นสาขาวิชาหลักและมีความสำคัญที่โต๊ะครูจัดให้มีการเรียนการสอน การเรียนการสอนในยุคปอเนาะมีการใช้ตำรา ซึ่งบางเล่มแปลมาจากภาษาอาหรับ และบางเล่มโต๊ะครูนิพนธ์ขึ้นเองเป็นภาษามาลายู (Noordin Abdullah , 1998 :137) เพื่อสะดวกในการศึกษา

ลักษณะการศึกษากฎหมายอิสลามในยุคปอเนาะนั้นเป็นลักษณะการศึกษาที่ไม่ครบวงจร โดยหลักฐานของความไม่ครบวงจร นั้น สังเกตได้จากการที่รายวิชาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับวิชากฎหมายอิสลาม เช่น วิชาอุศูลุลฟิกฮ์ (หลักการกฎหมายอิสลาม) ฟิกฮ์เปรียบเทียบ ฟิกฮ์กิตาบ(ฟิกฮ์จากอัลกุรอาน) ฟิกฮ์สุนนะห์(ฟิกฮ์จากวจนะศาสดา) และวิชาเกาะวาอิดฟิกฮียะห์ (กฎของฟิกฮ์) เป็นต้นไม่ถูกนำมาสอนอย่างจริงจัง เช่นเดียวกับตำรากฎหมายอิสลามที่บรรดาโต๊ะครูเลือกมาแปลและนิพนธ์ขึ้นเองเพื่อทำการสอนนั้น เป็นตำราที่เนื้อหาจำกัดอยู่ในตัวบทสรุป และสำนักคิด(มัซฮับ) เดียว

ยูโซ๊ะ ส่าเม๊าะ[1](สัมภาษณ์), 30 ตุลาคม 2545 กล่าวถึงลักษณะการศึกษากฎหมายอิสลามในยุคที่ท่านเรียนว่า เป็นการศึกษาที่จำกัดอยู่ในมัซฮับชาฟีอีย์ ส่วนตำราฟิกฮ์ที่ใช้ในการเรียนกันมีอยู่สองถึงสามเล่ม เช่น อิกนาอ์ บาญูรีย์ และอิอานะฮ์ โดยที่รายวิชาต่างๆที่สำคัญซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับการศึกษาฟิกฮ์โดยตรง เช่นวิชาอุศูลุลฟิกฮ์ และวิชาเกาะวาอิดฟิกฮียะฮ์นั้นไม่ได้นำมาสอน ซึ่งท่านเห็นว่าควรจะพัฒนา ทั้งทางด้านหลักสูตรและผู้สอน

การศึกษากฎหมายอิสลามลักษณะดังกล่าว สืบเนื่องมาจากการศึกษากฎหมายอิสลามของโลกมุสลิมยุคนั้น ประสบปัญหาความถดถอย เป็นสมัยที่มีการยึดปฏิบัติตามเหตุผลการวินิจฉัยของนักกฎหมายรุ่นก่อนโดยไม่ได้วินิจฉัยด้วยตัวเอง การกระทำเช่นนี้เรียกว่า การตักลีดหรือการเลียนแบบผู้อื่น (Musa , 2002 : 56) สาเหตุที่ต้องเป็นเช่นนี้มีหลายประการที่สำคัญคือ ปัจจัยทางการเมือง เมื่อราชวงค์อับบาสียะฮ์ได้เสื่อมสลาย และหลังจากนั้นไม่นานมีราชวงค์อุษมานียะฮ์มาแทนที่ วิชาการที่เคยก้าวหน้ารุ่งเรืองก็เริ่มตกต่ำลง ตำราต่างๆที่เขียนไว้ในสมัยอับบาสียะฮ์ ซึ่งถือเป็นยุคทองทางวิชาการได้ถูกทำลายเป็นจำนวนมหาศาลโดยกองทัพของมองโกล (Yahaya and Halimi , 1994:416 , อ้างถึงใน อิบราเฮม ฉรงค์รักษาเขต 2540 : 110) รัฐบาลกลางที่เคยสนับสนุนนักกฎหมายอิสลามในการศึกษาค้นคว้ากฎหมายด้านต่างๆ ก็อ่อนแอลง ทำให้พัฒนาการต่างๆของกฎหมายอิสลามต้องหยุดอยู่กับที่ จนทำให้ปราชญ์ในสมัยนั้นถือว่าวิชาความรู้ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ต้องแสวงหา แต่เป็นการได้มาซึ่งความรู้ที่มีอยู่แล้วในยุคก่อนๆ

---

[1] ยูโซ๊ะ ส่าเม๊าะ โต๊ะครูปอเนาะโคกยาง อ.จะนะ จ.สงขลา เกิดปีพ.ศ. 2459 ท่านศึกษาที่ปอเนาะ เมาะโงล อ.มายอ จ.ปัตตานี เมื่อปีพ.ศ. 2474

อัล-ก็อรฎอวีย์ (al-Qardawi , 2545 : 30-31) เห็นว่า ตำราที่ใช้ในการศึกษากฎหมายอิสลาม ที่ถูกเลือกมาทำการสอนในยุคถดถอยหรือยุคการตักลีดนั้น จำกัดอยู่ในเรื่องมุตูน (ตัวบทสรุป) มุตูนในที่นี้ คือตัวบทสรุปของหนังสือ ซึ่งมุตูนถูกนำมากล่าวถึงโดยไม่มีหลักฐานจากอัลกุรอานและสุนนะห์และแหล่งที่มาอื่นๆของกฎหมายอิสลาม ตำราที่ถูกนำมาใช้มีความลึกซึ้งและรายละเอียดน้อยมาก และที่สำคัญที่สุดคือ วิชากฎหมายอิสลามที่ถูกสอนกันจำกัดอยู่ในสำนักคิด (มัซฮับ) เดียวเท่านั้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2472 จากสถาบันปอเนาะ บางปอเนาะได้พัฒนาและกลายมาเป็นโรงเรียน กิจกรรมการเรียนการสอนในสถาบันโรงเรียนนั้นแบ่งการศึกษาเป็นระดับชั้นอย่างมีระบบ (Noordin Abdullah ,1998 :129-144) แต่เนื้อหาการเรียนการสอนก็ยังคงเดิม ตำราที่ใช้ในการศึกษากฎหมายอิสลามในยุคโรงเรียน เป็นตำราแบบเดียวกับในยุคปอเนาะเพราะครูที่สอนในสถาบันโรงเรียนก็คือผลผลิตจากสถาบันปอเนาะนั้นเอง

ต่อมานักศึกษาที่เป็นผลผลิตจากโรงเรียนได้ไปศึกษาต่อ ณ สถาบันการศึกษาในประเทศแถบตะวันออกกลาง เช่น ประเทศอียิปต์ และประเทศซาอุดิอารเบียที่มีการจัดการศึกษาด้านกฎหมายอิสลามค่อนข้างจะสมบูรณ์ ซึ่งอัลก๊อรฎอวีย์(al-Qardawi , 2545 :32) เห็นว่า ยุคหลังๆนี้การจัดการเรียนการสอนกฎหมายอิสลามในประเทศอาหรับบางประเทศได้พัฒนาขึ้น โดยทางสถาบันการศึกษา เช่น มหาวิทยาลัยอัล-อัซฮัรประเทศอียิปต์ ส่งเสริมและบังคับให้นักศึกษาอ่านตำราฟิกฮฺจากสำนักคิดที่แตกต่างกัน และสอนประเด็นปัญหาที่หลากหลาย โดยอ้างถึงหลักฐานหมายถึงหลักฐานที่แข็งแรงกว่า แต่เป็นที่น่าเสียดาย เมื่อนักศึกษาเหล่านั้นกลับมาพวกเขาก็ยังคงไว้ซึ่งลักษณะการศึกษากฎหมายอิสลามแบบดั้งเดิม ซึ่งสังเกตได้จากหลักสูตรและตำราการศึกษากฎหมายอิสลามในปัจจุบันที่มีเนื้อหาคงเดิม ทำให้การศึกษากฎหมายอิสลามที่ถึงเวลาต้องพัฒนาทั้งหลักสูตร ตำราและวิธีการศึกษาต้องดำเนินการต่อไป ถึงแม้ว่าปัจจุบันได้มีความพยายามที่จะพัฒนาก็ตาม แต่การพัฒนานั้นเป็นไปในระดับหนึ่งเท่านั้น

สืบเนื่องมาจากการศึกษากฎหมายอิสลามลักษณะดังกล่าว มีผลอย่างต่อเนื่องต่อการศึกษากฎหมายอิสลาม นักกฎหมายอิสลามซึ่งเป็นผลผลิตจากสถาบันเหล่านั้น รวมถึงนักกฎหมายอิสลามในปัจจุบัน จึงประสบปัญหาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในด้านแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม การเรียนการสอนกฎหมายอิสลาม และการวินิจฉัยกฎหมายอิสลาม เมื่อมีการจัดการเรียนการสอน กำหนดหลักสูตรการศึกษากฎหมายอิสลาม สิ่งที่นักกฎหมายอิสลามคำนึงถึงเป็นอันดับแรกคือ ประสบการณ์และตำราที่ใช้ในการศึกษากฎหมายอิสลามที่ตนได้ศึกษามา เช่นเดียวกันเมื่อมีการวินิจฉัยข้อกฎหมายอิสลามนักกฎหมายอิสลามไม่สามารถและไม่พยายามที่จะ

กลับไปสู่แหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามที่แท้จริงซึ่งทำให้บทสรุปของคำวินิจฉัยข้อกฎหมายต่างๆ ต้องหยุดอยู่แค่เพียงตำรากฎหมายอิสลามที่ตนได้ศึกษามา และสำนักคิดที่ตนยึดมั่น

ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบโดยตรงต่อมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม การเรียนการสอนกฎหมายอิสลาม และการวินิจฉัยข้อกฎหมายอิสลาม เปรียบเสมือนหัวใจสำคัญที่จะกลับสู่เจตนารมณ์ของอัลลอฮฺสุบหานะฮูวะตะอาลา ซึ่งปีนผู้บัญญัติกฎหมายอิสลาม มุสลิมจึงต้องเริ่มพัฒนาการศึกษากฎหมายอิสลาม ทั้งในด้านแหล่งที่มา ด้านการเรียนการสอน และด้านการวินิจฉัยข้อกฎหมายอิสลามเพื่อให้ได้มาซึ่งวิถีชีวิตที่ถูกต้องสมบูรณ์ตามหลักการศาสนาอิสลาม

จากปัญหาและความสำคัญของปัญหาที่ได้กล่าวมา ผู้วิจัยจึงเห็นควรที่จะศึกษารูปแบบการศึกษากฎหมายอิสลามของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูลและสงขลาโดยเน้นศึกษาเฉพาะองค์กร ผู้รู้และผู้ศึกษาที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษากฎหมายอิสลาม พร้อมๆกับศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากวิธีการศึกษา เพื่อหาข้อเสนอแนะ และเพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาการศึกษากฎหมายอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้อันได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูลและสงขลา และจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศไทยต่อไป

อัลกุรอาน อัลหะดีษ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

<u>อัลกุรอาน</u>

กฎหมายอิสลามเป็นสิ่งที่จำเป็น ที่มวลมนุษย์ต้องนำมาเป็นวิถีชีวิต และนำมาประกอบการวินิจฉัยข้อกฎหมายต่างๆ อัลลอฮฺสุบหานะฮูวะตะอาลาทรงมีคำตรัสเกี่ยวกับกฎหมายอิสลามดังนี้ :

1.

فَٱحۡكُم بَيۡنَهُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُۖ وَلَا تَتَّبِعۡ أَهۡوَآءَهُمۡ عَمَّا جَآءَكَ
مِنَ ٱلۡحَقِّۚ لِكُلّٖ جَعَلۡنَا مِنكُمۡ شِرۡعَةٗ وَمِنۡهَاجٗاۚ

ความว่า “ดังนั้น เจ้าจงตัดสินระหว่างพวกเขา (พวกยิว) ด้วยสิ่งที่อัลลอฮฺทรงประทานลง มาเถิด(หมายถึงอัลกุรอาน) และจงอย่าปฏิบัติตามอารมณ์ใฝ่ต่ำของพวกเขา โดยเขาออกจากความจริงที่ได้มายังเจ้า สำหรับแต่ละประชาชาติในหมู่พวกเจ้านั้น เราได้ให้มีบทบัญญัติและแนวทางไว้ ”

(อัลมาอิดะฮฺ : ส่วนหนึ่งของอายะฮฺที่ 48)

2.

وَأَنِ ٱحۡكُم بَيۡنَهُم بِمَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ وَلَا تَتَّبِعۡ أَهۡوَآءَهُمۡ

ความว่า “ และเจ้า (นบีมุหัมมัด) จงตัดสินระหว่างพวกเขา (พวกยิว) ด้วยสิ่งที่อัลลอฮฺทรง ประทานลงมาเถิด(หมายถึงอัลกุรอาน) และจงอย่าปฏิบัติตามความใคร่ใฝ่ต่ำของพวกเขา ”

(อัลมาอิดะฮฺ : ส่วนหนึ่งของอายะฮฺที่ 48)

จากอายะฮฺข้างต้น แสดงถึงความสำคัญของกฎหมายอิสลาม ที่มวลมุสลิมต้องนำมาเป็นวิถีชีวิต และนำมาประกอบการวินิจฉัยข้อกฎหมายต่างๆ ซึ่งจากความสำคัญนี้เอง ทำให้มวลมุสลิมมีความจำเป็นต้องศึกษากฎหมายอิสลาม อัลลอฮฺสุบหานะฮูวะตะอาลาทรงมีพระดำรัสว่า :

۞وَمَا كَانَ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ لِيَنفِرُواْ كَآفَّةٗۚ فَلَوۡلَا نَفَرَ مِن كُلِّ فِرۡقَةٖ مِّنۡهُمۡ طَآئِفَةٞ لِّيَتَفَقَّهُواْ فِي ٱلدِّينِ وَلِيُنذِرُواْ قَوۡمَهُمۡ إِذَا رَجَعُوٓاْ إِلَيۡهِمۡ لَعَلَّهُمۡ يَحۡذَرُونَ ١٢٢

ความว่า “ ไม่บังควรที่บรรดาผู้ศรัทธาจะออกไปสู้รบกันทั้งหมด ทำไมแต่ละกลุ่ม

ในหมู่พวกเขาจึงไม่ออกไปเพื่อหาความเข้าใจในศาสนา และเพื่อจะได้ตักเตือนหมู่คณะของพวกเขาเมื่อพวกเขาได้กลับมายังหมู่คณะของพวกเขา โดยหวังว่าหมู่คณะของพวกเขาจะได้ระมัดระวัง ”

(อัตเตาบะฮฺ : 122)

อายะห์ดังกล่าวอัลลอฮฺสุบหานะฮูวะตะอาลามีพระดำรัสอย่างชัดเจนให้มุสลิมแสวงหาความเข้าใจในศาสนา และกฎหมายอิสลามก็เป็นส่วนหนึ่งของศาสนา ดังนั้นการศึกษากฎหมายอิสลามจึงจำเป็นและมีความสำคัญมากสำหรับมุสลิมทุกคน

<u>อัลหะดีษ</u>

หะดีษเกี่ยวกับกฎหมายอิสลามมีดังนี้ :

1. หะดีษมุอาษฺ อิบนุญะบัล[1] “เมื่อครั้นที่ท่านรสูลศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมส่งมุอาษฺ ไปยังประเทศเยเมน (เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้พิพากษา) ท่านนบีถามขึ้นว่า :

كيف تصنع إذا عرض لك قضاء ؟ قال : أقضى بكتاب الله. قال : فإن لم يكن في كتاب الله ؟ قال : فسنة رسول الله صلى الله عليه وسلم . قال : فإن لم يكن في سنة رسول الله ؟ قال معاذ : قلت أجتهد رأيي ولا آلو. فضرب رسول الله صدري ثم قال : الحمدلله الذي وفق رسول رسول الله لما يرضى الله ورسوله.

رواه أبوداود

<u>ความว่า</u> “ เมื่อมีการตัดสินท่านจะตัดสินอย่างไร? มุอาษฺตอบว่าฉันจะตัดสินด้วยคัมภีร์ของอัลลอฮฺ ท่านรสูลถามขึ้นอีกว่า หากไม่ปรากฏข้อตัดสินในคัมภีร์ของอัลลอฮฺล่ะ? มุอาษฺตอบว่า ฉันจะตัดสินด้วยสุนนะฮฺของรสูล ท่านรสูลถามขึ้นอีกว่า หากไม่ปรากฏข้อตัดสินในสุนนะฮฺของรสูลล่ะ?

---

[1] มุอาษฺ อิบนุญะบัล คือ เศาะฮาบะฮฺ ที่ท่านนบีไว้ใจให้เป็นผู้แทนของท่านในการตัดสินคดีต่างๆ ท่านเคยเข่าร่วมในสงครามเมืองชามฺ ท่านเสียชีวิตด้วยโรคอหิวาตกโรคในปี ฮ.ศ 18 ตรงกับปี ฮ.ศ. 639 (Dar al-Mashriq,1994:536)

มุอาษฺตอบว่า ฉันจะวินิจฉัยด้วยความคิดของฉัน ท่านรสูลศ็อลลัลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม จึงตบหน้าอกของมุอาษฺพร้อมกับกล่าวว่า มวลการสรรเสริญแด่อัลลอฮฺที่ทรงให้ทูตของรสูลุลลอฮฺ มีความคิดตรงกับความต้องการของอัลลอฮฺและรสูลของพระองค์"

(อบูดาวูด : 3119)

2 . ท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมกล่าวว่า :

" تعملُ هذِهِ الأمة برهة ِبالكِتاب ، وبرهة بالسنة ، وبرهة بالرأي ، فَإذَا فَعلوا ذلك فقد ضلوا "

ความว่า "ในช่วงเวลาหนึ่งประชาชาตินี้(ประชาชาติอิสลาม) จะปฏิบัติตามกิตาบ (อัลกุรอาน) ต่อมาช่วงเวลาหนึ่งพวกเขาจะปฏิบัติตามสุนนะฮฺและในอีกช่วงเวลาหนึ่งพวกเขาจะปฏิบัติตามความคิด(ปฏิบัติตามกิยาส) เมื่อพวกเขากระทำเช่นนั้น (ปฏิบัติตามความคิด) พวกเขาจะหลงผิด"

(อบูยะอฺลาย์ :5856)

3. หะดีษเกี่ยวกับผู้หญิงคนหนึ่งจากเผ่าเคาะษ์อะมิยยะฮฺ (**خثعمية**)กล่าวว่า :

يا رسولَ الله إن أَبي شيخ كَبِير علَيهِ فَريضة الحَج، إنْ حججت عنه أينفَعه ذِلك ؟
فَقَالَ لَهَا : أرأيت لو كَانَ علي أَبيك دين فَقَضيته أكَانَ ينفَعه ذِلك ؟
قَالَت : نعم، قالَ : فَدين الله أحق بالقَضاءِ

ความว่า "โอ้รสูลลุลลอฮฺ พ่อของดิฉันท่านเป็นคนชราซึ่งไม่สามารถปฏิบัติบทบัญญัติของอัลลอฮฺเกี่ยวกับอัจญ์ หากดิฉันปฏิบัติแทนจะได้ไหม ?

ท่านรสูลกล่าวว่า : หากพ่อของเธอมีหนี้สินและเธอชำระหนี้นั้นแทน จะถือว่าได้ไหมล่ะ? หญิงคนนั้นตอบว่า : ได้ (ใช้ได้) ท่านรสูลจึงกล่าวว่า : หนี้ของอัลลอฮฺควรแก่การชำระกว่าหนี้ของมนุษย์"

(มุสลิม :2376)

4. ท่านนบี ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม กล่าวว่า :

" سألت الله تعالى أنْ لا يجمع أمتي على الضلالةِ فأعطانيها"

ความว่า " ฉันได้ขอจากอัลลอฮฺเพื่อมิให้รวมประชาชาติของฉันในหนทางที่หลงผิด ดังนั้นพระองค์จึงให้สิ่งดังกล่าวแก่ฉัน"

(อัหมัด : 25966)

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องรูปแบบการศึกษากฎหมายอิสลามของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่จำกัดขอบเขตการศึกษาในสาขาฟิกฮฺนั้น ผู้วิจัยได้ใช้ความพยายามทั้งในการค้นคว้าและสัมภาษณ์ผู้รู้นานพอสมควร แต่ยังไม่พบว่าได้มีผู้ใดวิจัยเรื่องนี้ไว้โดยตรงทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ แต่มีหนังสือที่เขียนถึงภาพรวมเกี่ยวกับการศึกษากฎหมายอิสลาม เช่น

1 . ศ.ดร. ยูซุฟ อัลก๊อรฎอวีย์ เขียนหนังสือเรื่อง مدخل لدراسة الشريعة الإسلامية ซึ่งท่านได้แบ่งการศึกษาเป็นตอนๆ (al-Qardawi , 1990 : 312 – 315) ดังนี้

ตอนที่ 1 ชะรีอะฮฺ (กฎหมายอิสลาม) ความสัมพันธ์กับฟิกฮฺ กฎหมายทั่วไปและกฎหมายของศาสนายุคก่อนอิสลาม

ตอนที่ 2 แหล่งที่มาของชะรีอะฮฺ

ตอนที่ 3 ประโยชน์ทั่วไปของชะรีอะฮฺ

ตอนที่ 4 เอกลักษณ์ทั่วไปของชะรีอะฮฺ

ตอนที่ 5 องค์ประกอบแห่งความยืดยุ่นและกว้างขวางในชะรีอะฮฺ

ตอนที่ 6 ชะรีอะฮฺ ในแง่ของการใช้หรือการปฏิบัติ

ตอนที่ 7 เงื่อนไขของความสำเร็จในการใช้ชะรีอะฮฺ

2. ศ.ดร. อับดุลการีม ซัยดาน เขียนหนังสือเรื่อง المدخل لدراسة الشريعة الإسلامية ซึ่งท่านได้แบ่งการศึกษาเป็น 2 ภาคใหญ่ๆ โดยในแต่ละภาคท่านได้แยกเป็นบทต่างๆ (Zaidan , 1990 : 347 – 355) ดังนี้

ภาคที่ 1 ชะรีอะฮฺ (กฎหมายอิสลาม) และฟิกฮฺอิสลาม
บทที่ 1 ความหมายของชะรีอะฮฺ และฟิกฮฺ
บทที่ 2 ยุคต่างๆของฟิกฮฺ
บทที่ 3 แหล่งที่มาของฟิกฮฺ
ภาคที่ 2 ศึกษาระบบกฎหมายบางส่วนในฟิกฮฺอิสลาม
บทที่ 1 ระบบการครอบครอง
บทที่ 2 ทฤษฎีอักฺดฺ[1] (นิติกรรมสัญญา)

งานเขียนทั้งสองเล่มข้างต้นมีจุดเด่นที่แตกต่างกัน โดยท่าน อัล ก๊อรฎอวีย์ เลือกศึกษากฎหมายอิสลามทั่วไปซึ่งประกอบด้วยทุกสาขาวิชา ในขณะที่ท่านซัยดานศึกษาทั้งภาพรวมของชะรีอะฮฺ และชะรีอะฮฺ ในสาขาฟิกฮฺ โดยท่านได้เลือกกฎหมายอิสลามในสาขาฟิกฮฺบางส่วนมานำเสนอดังปรากฏในภาคและบทข้างต้น

ส่วน อัล ก๊อรฎอวีย์ ซึ่งเขียนหนังสือเรื่อง مدخل لدراسة الشريعة الإسلامية มีความโดดเด่นในการศึกษาอย่างเห็นได้ชัดในตอนที่ 2 แหล่งที่มาของชะรีอะฮฺ (al-Qardawi ,1990 : 53) ท่านเห็นว่า แหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามนั้นมีเพียงหนึ่งเดียว คือ วะหยฺ แต่วะหยฺมี 2 ประเภทคือ อัลกุรอานและอัลสุนนะฮฺ ส่วนแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามอื่นๆนั้น ท่านเลือกนำเสนอในตอนที่ 5 องค์ประกอบแห่งความยืดยุ่นและกว้างขวางในกฎหมายอิสลาม เนื่องจากท่านเห็นว่าแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามอื่นๆ เป็นแหล่งที่มาที่แตกย่อยจากแหล่งที่มาแรก

นอกจากหนังสือทั้งสองเล่มข้างต้นแล้ว ยังมีหนังสืออื่นๆอีกหลายเล่มที่ศึกษาในลักษณะดังกล่าว เช่น หนังสือ مدخل الفقه الإسلامي เขียนโดย มุหัมมัดยูซุฟ มูซา บางเล่มเลือกศึกษาในประวัติความเป็นมาของกฎหมายอิสลามเช่นหนังสือ تاريخ التشريع الإسلامي ที่เขียนโดยท่าน อัล กุอฎฎอน

---

[1] อัล อักฺดฺ หมายถึง การตกลงผูกพันระหว่างสองฝ่ายในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยข้อตกลงนั้นมีผลทางศาสนา (Abu Zahrah , n.d. : 171 , quoted in Zaidan , 1990 : 239)

<u>วัตถุประสงค์การวิจัย</u>

1. เพื่อศึกษารูปแบบการศึกษาฟิกฮฺของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยศึกษา 3 ด้านได้แก่

1.1 การเรียนการสอนวิชากฎหมายอิสลาม

1.2 แหล่งที่มาของกฎหมายอิสลาม

1.3 การวินิจฉัยข้อกฎหมายอิสลาม

2. เพื่อศึกษาทัศนะของผู้รู้และผู้ศึกษา เกี่ยวกับรูปแบบการศึกษาฟิกฮฺของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

<u>คำถามการวิจัย</u>

1.การศึกษาวิชาฟิกฮฺของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เน้นการศึกษาจากตำราของมัซฮับใด ?

2 . การศึกษาวิชาฟิกฮฺของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เน้นการให้ความสำคัญกับแหล่งที่มาหรือหลักฐานของกฎหมายอิสลามหรือไม่ ?

3 . มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ วินิจฉัยข้อกฎหมายอิสลามอย่างไร ?

<u>ความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ</u>

1 . จะได้ทราบถึงรูปแบบการศึกษาวิชาฟิกฮฺของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งอดีตและปัจจุบัน

2 . จะได้ทราบถึงทัศนะของผู้รู้และผู้ศึกษา เกี่ยวกับรูปแบบการศึกษาวิชาฟิกฮฺของมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

3.จะได้เป็นข้อเสนอแนะในการศึกษาวิชาฟิกฮฺแก่มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้

4.จะได้เป็นข้อมูลในการพัฒนาการศึกษาวิชาฟิกฮฺแก่มุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้และจังหวัดอื่นๆ ของประเทศไทยในอนาคต

ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษารูปแบบการศึกษาวิชาฟิกฮฺในห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูลและสงขลา พร้อมกับศึกษาทัศนะของผู้รู้และผู้ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาวิชาฟิกฮฺ ตลอดจนปัญหาและข้อเสนอแนะต่าง ๆ โดยศึกษาจากประชากรกลุ่มตัวอย่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการศึกษากฎหมายอิสลาม ซึ่งประกอบด้วย

1. องกรค์อิสลามในห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่
   1.1 คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด
   1.2 คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดกลางประจำจังหวัด
2. ผู้รู้ศาสนาอิสลามจากปอเนาะ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม แลสถาบันอิสลามศึกษาระดับอุดมศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. ผู้ศึกษาวิชาฟิกฮฺในห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กฎหมายอิสลาม หมายถึง ฟิกฮฺ
2. ปอเนาะ หมายถึง สถาบันการศึกษาเกี่ยวกับวิชาการศาสนาอิสลามโดยเฉพาะ ไม่มีการสอน วิชาประเภทอื่นโดยมีเอกลักษณ์เฉพาะคือ จัดสร้างกระท่อมหรือหอพักเพื่ออยู่อาศัยและจัดอาหารรับประทานเอง
3. โต๊ะครู หมายถึง ผู้รู้ทางวิชาการอิสลามที่จัดการเรียนการสอนในปอเนาะ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หมายถึง กรรมการบริหารสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทุกตำแหน่ง
4. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดกลางประจำจังหวัด หมายถึง กรรมการมัสยิดกลางทุกตำแหน่ง
5. โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม หมายถึง สถาบันที่จัดตั้งเพื่อจัดการเรียนการสอนวิชาการอิสลามและวิชาสามัญควบคู่กัน ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ
6. ผู้รู้ หมายถึง นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่จบการศึกษาด้านกฎหมายอิสลามจากสถาบันการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

7. ผู้ศึกษา หมายถึง นักเรียน นักศึกษาในสถาบัน ปอเนาะ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาและสถาบันอุดมศึกษาอิสลาม
8. จังหวัดชายแดนภาคใต้ หมายถึง จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูลและสงขลา

<u>ข้อตกลงเบื้องต้น</u>

1. คำว่า “กฎหมายอิสลาม” ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะศึกษาเฉพาะสาขาวิชาฟิกฮฺ
2. ความหมายอัลกุรอาน ผู้วิจัยจะใช้อัลกุรอานพร้อมคำแปลเป็นภาษาไทยของศูนย์กษัตริย์ฟาฮัดเพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน เป็นบรรทัดฐาน
3. การเปรียบเทียบตัวอักษรอาหรับ – ไทย ผู้วิจัยใช้ตามตารางการเปรียบเทียบของวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
4. การเปรียบเทียบตัวอักษรอาหรับ – อังกฤษ ผู้วิจัยใช้ตามตารางการเปรียบเทียบของ American Library Association – Library of Congress guidelines for Transliteration of Arabic .